

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Politiek als evenwichtskunst

Hoogerwerf, A.

Citation

Hoogerwerf, A. (1995). Politiek als evenwichtskunst. *Bestuurskundige Berichten*, 10(2), 25-26.
Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233919>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233919>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tiek is Jansen al langere tijd betrokken bij de specifieke discussie in Rotterdam. In de jaren tachtig werd al een poging richting regiovorming met het Openbaar Lichaam Rijnmond ondernomen. Deze ging in 1989 ter ziele. In antwoord hierop kwam de gemeente met een eigen initiatief om het regionale gat te vullen en te zoeken naar oplossingen voor de problemen van de grote stad. Dit resulteerde in het Overleg Orgaan Rijnmond (OOR), waaraan 18 gemeenten deelnamen. Sindsdien zijn regelmatig nota's verschenen die een beeld schetsten van de ontwikkelingen in het OOR en die ingingen op problemen en oplossingen waarover de betrokken gemeenten vervolgens moesten beslissen. De discussie startte met het vaststellen van de inhoudelijke problemen waarmee de regio werd geconfronteerd, waarna nota's verschenen over vormgeving, verhoudingen, bevoegdheden, enzovoort. Uiteindelijk is er op dit moment al weer enige tijd redelijke overeenstemming over wat er moet gebeuren om de grootstedelijke problemen aan te pakken. De vraag blijft dus nog: hoe?

De vorming van de stadsprovincie krijgt nu dus grote steun in de Tweede Kamer. Daarnaast is het draagvlak in de regio Rijnmond zelf ook zeer groot. Ten eerste komt dit door de haven. Deze is van enorm belang voor de regio, maar ook voor het gehele land (met een toegevoegde waarde van 3% van het Bruto Nationaal Produkt). Ten tweede is de binding emotioneel. Veel bewoners van de regio, of ze nu in Crooswijk, op 'Zuid', Overschie, Kralingen, Capelle of Hoek van Holland wonen, voelen zich ook Rotterdammer. Deze dubbele identiteit is zeker een succesfactor geweest.

Van Grunsvan

De Stadspartij Rotterdam zit inmiddels één jaar in de gemeenteraad met twee personen. De partij werd vorig jaar opgericht als tegenstander van de regiovorming in Rotterdam. Van Grunsvan wil benadrukken dat ze niet per sé tegen regiovorming is,

maar de manier waarop en de redenen waarom het in Rotterdam plaatsvindt zijn absoluut onvoldoende. De kleinere gemeenten zullen immers leiden tot getto-vorming, CD-burgemeesterschappen, gemeenten met alleen maar mensen die leven van een uitkering, competentiegeschillen tussen de gemeenten, enzovoort. En wat te denken van de kosten die dit alles met zich mee brengt. Deze gigantische kosten kunnen we wel beter gebruiken. Er komen nu immers in elke gemeente burgemeesters en wethouders (10 in plaats van nu 4), overal een gemeentehuis. Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat de reorganisatie in de 'dubbel-gemeente' Enschede-Hengelo 150 miljoen gaat kosten. Rotterdam krijgt 10 gemeenten, dus zullen de kosten ten minste 1,5 miljard gulden bedragen. Uit enquêtes blijkt volgens Van Grunsvan dat de meerderheid van de Rotterdamse burger het hier niet mee eens is. Hier intervenueert Jansen met de opmerking dat er in de gemeenten al lang bestuurlijke apparaten bestaan en dat er natuurlijk ook een overschot zal ontstaan aan provinciale ambtenaren. Er kan dus eerder worden bezuinigd en efficiënter worden gewerkt, dan dat er kosten worden gemaakt, laat staan een absurd bedrag als 1,5 miljard!

Een laatste nadelig effect dat Van Grunsvan aanhaalt is het NIMBY-gedrag, wat staat voor *Not In My Back Yard*. Als je de oplossing van problemen overlaat aan de laagste organen, dan zullen zij deze doorschuiven naar de andere gemeenten. Slechts een overkoepelend beleid van het niveau erboven kan dit probleem tegengaan. Jansen brengt hier tegenin dat dit natuurlijk gebeurd als je de Stadsprovincie Rotterdam hebt gevormd. In dat geval zal het regiobestuur het NIMBY-gedrag kunnen tegengaan door haar overkoepelende bevoegdheden.

Pessimisme

Jansen verwijt Van Grunsvan een sterk pessimisme en weinig geloof in de burger zelf. Wat betreft het democratisch tekort stelt Jansen dat deze

er niet zal komen; de burger is immers zelf uitstekend in staat te bepalen wat wel en wat niet moet gebeuren. De vorming van kleinere gemeenten maakt het daarbij voor de burger makkelijker haar standpunt te uiten tegenover bestuurders. Daarnaast is het schrikbeeld van monoculturen in de gemeenten sterk overtrokken; de solidariteit wordt juist sterker, omdat één van de doelen van regiovorming nu eenmaal is de lasten en lusten te delen.

Andere oplossing

Havermans stelt dat tot nu toe de samenwerking op basis van de Wgr vrijwillig is. Wil je de problemen echt aanpakken, dan is een bovengemeentelijk niveau nodig. Dit zou de provincie kunnen zijn, maar deze heeft zich hieraan jarenlang onttrokken. Belangenbehartiging van de verschillende gemeenten is begrijpelijk, maar op een zeker moment ontstaat er een groter - regionaal - belang.

Een oplossing om problemen uit de trits van sociale zekerheid, werkgelegenheid en inkomensverdeling tegen te gaan is decentralisatie van de besturen. Op maat kunnen de problemen dan worden aangepakt. Voorwaarde is wel dat er tussen de betrokken gemeenten solidariteit bestaat over het dragen van de lasten hiervan. De grote stad alleen, dus zonder hulp van de buurgemeenten, redt dat niet! Den Haag heeft enige jaren geleden daarentegen gekozen voor een andere oplossing, namelijk deconcentratie van de verschillende betrokken diensten. In verschillende delen van de stad bestaan nu Stadskantoren waar men terecht kan met problemen uit de trits. Dit betekent enerzijds een ontlasting van het centrale gemeentehuis en anderzijds een betere aanpassing aan de verschillen die bestaan tussen de delen van de stad. Omdat er ook nog eens verschillen bestaan tussen de grote steden moet niet worden vergeten dat er dus meerdere oplossingen mogelijk zijn voor problemen die voor elke stad aan elkaar gelijk worden gesteld. Die gelijkstelling van problemen zou wel eens onterecht kunnen blijken. ■

Politiek als evenwichtskunst

Het boek telt 310 pagina's, kost f77,50 en is te bestellen bij iedere boekhandel onder vermelding van ISBN 9060927990. "Politiek als evenwichtskunst" van Hoogerwerf richt zich op de fundamentele vragen rondom de Nederlandse politiek.

Prof. dr A. Hoogerwerf

Emeritus hoogleraar beleidswetenschappen aan de Faculteit Bestuurskunde van de Universiteit Twente in Enschede. Van zijn hand verschenen vele wetenschappelijke publikaties, waaronder 'Vanaf de top gezien' en 'Het verval van de politiek'.

'Om de kans op ernstige maatschappelijke spanningen en conflicten te beperken zijn ingrijpende veranderingen in de huidige Nederlandse politiek nodig. Het eenzijdige marktdenken moet plaats maken voor een meer evenwichtige visie op de taken van de overheid, de markt en het particulier initiatief. De politieke democratisering moet met kracht ter hand worden genomen en de kwaliteit van de politieke leiding moet worden verbeterd. De maatschappelijke ongelijkheid moet worden verminderd en de vrijheid van de burgers moet worden vergroot. De afstand tussen politici en burgers moet van twee kanten worden overbrugd'. Aldus prof. dr A. Hoogerwerf.

Het boek richt zich op de fundamentele vragen rond de hedendaagse Nederlandse politiek. De hoofdstukken behandelen onder meer de dilemma's van overheid en markt; van democratie en leiding; van gelijkheid en vrijheid; van eenheid en verscheidenheid; van idealisme en realisme.

Een grondgedachte van het boek is dat moet worden gestreefd naar een evenwichtige aandacht voor de verschillende politieke waarden, zoals de gelijkheid, de vrijheid en de doelmatigheid, die bij een politiek dilemma zijn betrokken. Vanuit deze visie

wordt de Nederlandse politiek in dit boek op vele punten kritisch beoordeeld. Tot de belangrijkste actuele problemen die worden gesignaleerd, behoren de vervlechting van politiek en commercie, de stagnatie van de politiek democratisering, de toenemende maatschappelijke ongelijkheid en de groeiende vervreemding tussen politici en burgers.

Kritiek op het marktdenken

Traditioneel verwacht de sociaal-democratie veel heil van de overheid, evenzo het liberalisme van de markt, en zo ook de christen-democratie van het particulier initiatief. Hoogerwerf meent echter dat er geen reden is in het algemeen een voorkeur voor ofwel de overheid, de markt of het particulier initiatief uit te spreken. Elk van deze grote drie slaagt of faalt over de hele linie. Een specifieke maatschappelijke taak behoort te worden toebedeeld aan de instantie of combinatie van instanties die deze taak het best kan vervullen. Wat in dit geval 'het best' is, moet niet alleen worden beoordeeld aan de hand van de doelmatigheid in financiële zin, maar ook in het licht van waarden als de vrijheid, de gelijkheid en de solidariteit.

Vanuit deze benadering richt de kritiek zich in het boek onder meer op het 'marktdenken', dat sinds de jaren tachtig bij de grote politieke stromingen ook in Nederland opgang heeft gemaakt.

Centraal staat in het marktdenken het streven naar een kleinere rol van de overheid en een grotere rol van de markt in de samenleving. Bovendien wordt de politiek zelf min of meer als een markt opgevat. Daarbij past het spreken over de BV Nederland,

de bedrijfsmatig werkende en klantgerichte overheid, de ambtenaar als manager, de calculerende burger en het 'verkopen' van beleid, politici en partijen in de stijl van de reclame.

Een wetenschappelijke voedingsbodem van dit marktdenken over de politiek ligt in de economische keuzetheorie. In deze theorie wordt de politiek beschouwd als een markt waarop politici goederen en diensten aanbieden in ruil voor de steun van de kiezers. De mens zou in de politiek slechts het eigenbelang nastreven. De kiezers zouden vooral op hun portemonnee stemmen, de politici zouden vooral de eigen macht beogen en de ambtenaren zouden vooral hun carrière in het vizier hebben. Politieke partijen zouden beleid formuleren om verkiezingen te winnen in plaats van verkiezingen te winnen om een beleid te kunnen voeren. De veronderstellingen van de economische keuzetheorie blijken bij nader onderzoek echter veelal niet houdbaar te zijn.

Hoogerwerf vraagt aandacht voor de gevolgen die de eenzijdige economische koers heeft voor de politiek en de samenleving. Dat het welzijn van de burgers in de twintigste eeuw is toegenomen, was mede te danken aan het feit dat de verzorgingsstaat erin slaagde de markt in toom te houden. In onze tijd tracht de markt met politieke steun het verloren terrein op de staat te heroveren. Dit brengt het risico met zich mee dat het gezicht van de Nederlandse samenleving in de komende eeuw sommige harde trekken zal vertonen van de maatschappij in de vorige eeuw: een schrijnende ongelijkheid, scherpe maatschappelijke tegenstellingen en een beperkte democratie.

Negatief beeld van de politiek

Het negatieve beeld dat veel burgers van de politiek hebben, komt erop neer dat de rechtsstaat wankelt, de verzorgingsstaat wordt afgebroken en de democratie een schijngestalte is. De rechtsstaat, de politieke democratie en de verzorgingsstaat moeten volgens Hoogerwerf in elk geval niet minder serieus worden genomen dan de huidige versoberingsstaat met zijn bezuinigingsbeleid. Zij behoren tot de grootste verworvenheden van de westerse politieke beschaving.

Vanuit de democratie bezien, is het volgens de auteur bedenkelijk dat ruim de helft van de Tweede-Kamerleden bij hun belangrijkste taken niet de rol van volksvertegenwoordiger noemt. De burgers zijn niet van de politiek vervreemd, onder meer doordat zij zich tot verambtelijke beroeps politici hebben ontwikkeld. Hoogerwerf pleit ervoor dat ambtenaren tot vier jaar na het neerleggen van hun ambtelijke functie geen lid van het kabinet, het parlement, de provinciale staten of een gemeenteraad kunnen worden. Bovendien zou het vervullen van politieke en bestuurlijke functies aan een termijn

van maximaal tweemaal vier jaar moeten worden gebonden. Enkele andere uitspraken uit het boek:

- Het feit dat de minder gesitueerde burgers verhoudingsgewijs weinig aan de politiek deelnemen, 'roept het risico op dat de politiek niet alleen een politiek van beter gesitueerden, maar ook voor beter gesitueerden wordt'. Zo heeft 'het overheidsbeleid in de jaren tachtig en negentig ertoe bijgedragen dat de hoogste inkomens stegen en de laagste inkomens daalden'.
- De Partij van de Arbeid was onder het derde kabinet-Lubbers 'niet meer een kampioen van het gelijkheidsbeginsel, maar een vertolker van het marktdenken. Hoewel het accent op waarden in de Nederlandse politiek in de jaren tachtig en negentig is verminderd, blijkt toch ook dat een politieke partij zich niet straffeloos van haar traditie van waarden kan los maken. Merkwaardig is dat de PvdA weinig van de verkiezingsuitslag van 1994 lijkt te hebben geleerd en in het kabinet-Kok de marktgerichte lijn van het derde kabinet-Lubbers lijkt door te trekken'.

Het stemmen op extreem rechtse partijen valt deels te verklaren uit de maatschappelijke ongelijkheid en uit een tekort aan verbondenheid met de maatschappij.

'In het licht van onderzoeksresultaten rijst het vermoeden dat het werkgelegenheidsbeleid van de jaren tachtig en negentig althans voor een deel op drijfzand berust'. Dat de hoogte van de loonkosten een negatief effect op de Nederlandse werkgelegenheid heeft, valt te betwijfelen.

'Gezien de slingerbeweging die de politiek ook in Nederland kenmerkt, valt te verwachten dat het marktdenken en het bezuinigingsbeleid van de jaren tachtig en negentig niet blijvend stand zullen houden. Het wachten is op een nieuwe generatie van politici, die aan de zorg van de overheid voor de kwaliteit van de sociale zekerheid, het onderwijs, de gezondheidszorg en het milieu niet minder zwaar tilt dan aan de winsten op de markt en het financieringsstekort van de staat'. ■

Excursie mentoraat

Martijn Krassenburg

Op vrijdag 27 januari zijn de eerstejaars met het mentoraat naar de Tweede Kamer en het ministerie van VROM geweest.

Tweede kamer

We begonnen met een rondleiding door de Tweede Kamer. Eerst kregen we hier een video te zien. Daarna gingen we naar de Ridderzaal. Na de Ridderzaal kregen we de nieuwe Tweede Kamer te zien waarbij ons alle symboliek uitgelegd kregen (bijvoorbeeld het groene tapijt dat het Nederlandse gras symboliseerde).

Hierna hadden we een afspraak met een fractiemedewerkster van de VVD, Heleen Poppens, die zelf ook Bestuurskunde had gestudeerd in Leiden. Zij vertelde ons wat over de gang van zaken rond de Kamer en een politieke partij. Hierna hebben we geluncht in het restaurant van de Tweede Kamer.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu

Na de lunch zijn we vertrokken naar het ministerie van VROM. Ook hier kregen we een rondleiding door het gebouw. Dit gebouw is een architectonisch hoogstandje, waarbij op ieder detail is gelet. De rondleiding was

zeer interessant en gaf ons inzicht in de wereld van de ambtenaar. Wat iedereen het meest is bijgebleven, waren de muzikale liften in het gebouw. Wederom een geslaagde activiteit van het mentoraat. ■

Als pas afgestudeerd academicus zit je vol ambities. Vaak kun je die goed verwezenlijken bij een internationaal bedrijf. "Alleen", zo kun je je afvragen, "hoe groot is de kans dat ik daar opgeslokt word door de grijze massa?" Als je bij Shell gaat werken is die

wordt het contact met je directe collega's des te intensiever. Dat betekent dat ze op jouw volledige inzet rekenen. Maar ook dat je voor de volle honderd procent meetelt. En last but not least, dat jij kunt staan voor wat je waard bent. In zo'n team ben je dus alles-

kans nihil. Daar

Word je 'n nummer

behalve een nummer.

kunnen we heel duidelijk in zijn. Bij ons

Na zo'n twee tot vier jaar stap je over

heb je vanaf het allereerste moment

als je

naar een andere baan. Binnen een ander

eigen verantwoorde-

115.000 collega's hebt?

team. Hoe je carrière

lijkheden en - niet minder belangrijk - bevoegdheden dan verloopt is onder andere afhankelijk van je capaciteiten. Maar ook van je interesses die je in samenwerking met de organisatie kenbaar kunt maken. Zo geef je in principe constant zelf richting aan je carrière. "Jobrotation" zien wij dan ook als een vorm van loopbaanontwikkeling. Je hebt zo immers telkens een nieuwe uitdaging met nieuwe verantwoordelijkheden.

Kortom, bij Shell krijg je volop mogelijkheden om jezelf te ontplooiën en alle gelegenheid om jezelf te zijn. Voor meer informatie kun je je wenden tot Shell Internationale Petroleum Maatschappij B.V. (afdeling HREH), Postbus 162, 2501 AN Den Haag.

Geen brede basis en een smalle top. Daarentegen een goed geoliede organisatie die is opgebouwd uit honderden vestigingen die ieder autonoom werken. Overigens, er zijn maar weinig bedrijven met de omvang van Shell die zo gedecentraliseerd zijn.

Een kenmerk van die decentralisatie binnen Shell is het feit dat je in een relatief klein team werkt. Hierdoor

Bij Shell kun je laten zien wie je bent.